

Ontsnapt aan de willekeur

Rubriek: Cicero

Vrijdag, 17-06-2005

Iedereen kent de American dream: van krantenjongen tot miljonair. Maar er bestaat ook een Nederlandse variant: van vluchteling tot volksvertegenwoordigster. De van oorsprong Somalische liberale Hirsi Ali is in veler ogen de belichaming van die 'Nederlandse droom'. Farah Karimi, sinds 1998 Tweede Kamerlid voor Groen Links, heeft een soortgelijk - als je er even bij stilstaat haast ongelooflijk - traject afgelegd. Het pad dat haar uit het Iran van de sjah en Khomeini naar het Haagse Binnenhof leidde, was steil en soms levensgevaarlijk.

In Het geheim van het vuur blikt Karimi terug op haar meisjesjaren in Teheran, haar politieke bewustwording en verzet tegen de islamitische theocratie die tot haar ontsteltenis volgde op de omverwerping van het regime van de sjah, en op haar omzwervingen door Iran en Europa. Alleen al als waar gebeurde avonturenroman zou dit boek geslaagd zijn. Maar Karimi biedt meer; omdat ze als matig gelovige moslima zowel de aantrekkingskracht als het bloedige demasqué van de politieke islam heeft ondervonden, kan ze ook een verhelderende bijdrage leveren aan het in Nederland zo verwarde en verwarrende debat over de islam.

Op haar vijftiende raakte Farah in de ban van de Iraanse islamitische filosoof Shariati. In zijn boek Fatima is Fatima beschrijft hij de dochter van de profeet Mohammed als een vrouw die opkwam voor haar eigen rechten. 'Met dat boek zei hij eigenlijk: als je emancipatie zoekt, hoef je die niet ergens anders te zoeken, ze zit in je eigen geschiedenis. Toen ik het uit had moest ik bijna huilen. Ik had mijn leven zelf in handen!' De boeken van Shariati waren in het Iran van shah Reza Pahlevi verboden lectuur, net als de door een oudere, al studerende broer mee naar huis genomen werken van Bertold Brecht, Maxim Gorki en Simone de Beauvoir. Dat het verboden vruchten waren, maakte het lezen ervan extra aantrekkelijk. Maar ook riskant. Toen een vriendinnetje werd betrappt met een van Farah geleend boek van De Beauvoir over de Algerijnse vrijheidsstrijd, werd het meisje prompt van school gestuurd. Farah zelf niet, want zij was zo'n briljante leerlinge, dat de schoolleiding dat zonde vond. Het regime van de sjah was een harde dictatuur, die het land weliswaar met Amerikaanse steun had gemoderniseerd, maar waar politieke vrijheid en sociale rechtvaardigheid ver te zoeken waren. Geen wonder dat Farah Karimi, net als de overgrote meerderheid van de jeugdige Perzische intelligentsia, de val van de sjah met euforische blijdschap begroette.

Ze hoopte - en ook daarin stond ze volstrekt niet alleen - dat de zich al snel als nieuwe leidsman aandienende ayatolla Khomeini de prille vrijheid zou koesteren en de weg zou banen naar een meer gelijkwaardige samenleving. Achteraf, in haar boek, constateert Karimi knarsetandend dat haar vader haar toen al waarschuwde tegen de sjiitische geestelijken, die hij bekrompen en benepen vond en die, meende hij, het land naar het stenen tijdperk zouden terugvoeren. Vader Karimi kreeg meer gelijk dan hij ooit gewenst kan hebben. Het Khomeini-regime ontwikkelde zich binnen korte tijd tot een schrikbewind, dat de bevolking terroriseerde met gewapende pasdaran en de zedenpolitie basji.

Farah Karimi zou dat aan den lijve ondervinden. Ze werd opgepakt om iets onbenulligs - ze had een kentekennummer genoteerd - en een week vastgehouden in een kelder van het Azadi-monument, in hartje Teheran. Duizend doden is ze er gestorven, want je kon onmogelijk mogelijk weten of je verkracht, gefolterd, eindeloos vastgehouden, geëxecuteerd of vrijgelaten zou worden. Karimi had geluk, even toevallig als ze was aangehouden, kon ze na een week weer gaan.

Maar de nachtmerries kwellen haar tot op de dag van vandaag. De jonge studente liet zich door de angstwekkende ervaring niet murw slaan, ze radicaliseerde juist. Ze sloot zich met haar geliefde aan bij een links-islamitische verzetsbeweging, de volks-mujahedin (M.K.O.), die op haar beurt met behulp van aanslagen en politieke moorden het Khomeini-regime ten val trachtte te brengen. 'Na die eerste aanslagen wist ik waartoe ze in staat waren. Toch stelde ik me in hun dienst (...) Ik geloofde dat het regime geen andere taal meer verstond dan geweld. (...) We leidden een opgejaagd leven. Elke keer dat je de straat op ging wist je niet of je levend terug zou keren. (...)

'Van de anderen wist ik ook niet welke rol ze in de organisatie vervulden. Iedereen had zijn eigen taak. De mijne was om de politieberichten op de radio te volgen, zodat ik kon bijhouden of er iemand was opgepakt of gedood (...) Het was een volstrekt gesloten gemeenschap met een eigen logica. Ik geloofde daar heilig in en had me er zo in opgesloten, dat ik bereid was er alles voor op te geven. (...) Het is heel goed mogelijk om vanuit die situatie de parallel te trekken met de terroristen van nu.'

Uiteindelijk werd de grond in Teheran haar te heet onder de voeten. Bovendien was ze zwanger. Met hulp van haar vader en de M.K.O. ontsnapten Farah en haar man, eerst naar een Koerdisch bergdorp dicht bij de grens van Irak. Daar, in het dorpje Gouchkedareh, beviel ze met hulp van een nerveuze student medicijnen van haar zoon. Ze noemde hem Homam, de vrije mens. Na nog meer barre voettochten door de bergen bereikte het gezinnetje via Bagdad en Istanbul ten slotte Hamburg.

Het was halverwege de jaren tachtig, de Iraanse verzetsstrijdster annex terroriste was een politiek vluchteling geworden. Dankzij het feit dat ze nu Kamerlid is en internationale betrekkingen in haar portefeuille heeft, kon Karimi in mei 2003 voor het eerst weer voet op Iraanse bodem zetten en haar ouders en broers opzoeken - niet haar zusje Farzaneh helaas, want zij werd tijdens een roekeloze actie van de M.K.O. samen met een grote groep geestverwanten door het Iraanse leger gedood.

Verleden jaar is Karimi samen met Chris Keulemans, die ook aan dit boek heeft meegewerkt, teruggeweest in het dorp waar haar zoon geboren werd. Dat bezoek verliep zonder problemen, maar dit jaar kwam het weer tot een (bescheiden) aanvaring met de Iraanse autoriteiten; de willekeur van het regime bestaat nog steeds.

Van Hamburg voerde haar weg naar Parijs en weer terug. Ze brak met de volks-mujahedin. Haar liefde voor haar zoontje hielp haar in opstand te komen tegen de bizarre regels van die organisatie, die voor een persoonlijk leven nauwelijks ruimte lieten. Het kwam ook tot een dramatische breuk met haar eerste, Iraanse man. Om hem te ontlopen wilde ze weg uit Duitsland. Zou het Canada worden of Denemarken? Het werd Nederland. In 1989 vestigde ze zich met haar tweede man en zoon Homam in de provincie Groningen.

Ze leerde de taal en spreekt nu, behalve Farsi, Turks, Engels en Duits ook vlekkeloos Nederlands. Ze kreeg een baan als coördinator van een project, gericht op de emancipatie van zwarte en migrantenvrouwen. 'Het leek ons belangrijk dat vrouwen taboes doorbraken in hun eigen gemeenschap. Onbepsprekbare thema's als maagdelijkheid, meisjesbesnijdenis, vrije partnerkeuze.'

Dat noemt Karimi de 'interne emancipatie', ten opzichte van het conservatisme in de eigen groep. De 'externe emancipatie' is die ten opzichte van Nederland, met het doel weg te komen

uit het hokje van migrant of vluchteling. Hoe groter de druk van buiten op een migrantengemeenschap is, in de vorm van discriminatie of van harde eisen om zich aan te passen, des te moeilijker wordt volgens Karimi de interne emancipatie, omdat zo'n gemeenschap dan naar elkaar toe trekt en de neiging heeft zich af te sluiten van de buitenwereld.

Die druk van buiten en het wantrouwen jegens migranten, vooral die met een moslimachtergrond, zijn volgens Karimi's ervaring sinds 11 september 2001 en de Fortuyn-revolte sterk toegenomen. Ze maakt zich zorgen over de gevolgen, die volgens haar een succesvolle integratie alleen kunnen schaden. Het is een conclusie die is gebaseerd op een doordachte en rijke levenservaring.

(c) Volkskrant 2005 alle rechten voorbehouden